

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | סרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו הפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' י"ח שבט-שבת כ"ד שבט תשפ"ה

בס"ד שבוע פרשת משפטים

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת סנהדרין ס"א-ס"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

רב המנונא אירכסו ליה תורי פגע ביה רבה רמא ליה מתניתין אהדדי וכו'.

דף ס"א ע"א

בהרבה מקומות מצינו בש"ס שכתוב שהיה משא ומתן בהלכה בשעה שהיו עוסקים בענייני העולם, ומה צורך להזכיר דבר זה, ובפשטות רצו ללמדנו שהיו עוסקים ועוסקים בתורה בכל מקום ובכל מצב, ולא דוקא בבית המדרש, ובהכרח שהיה להם גם יישוב הדעת לזה, דאם לא כן לא היה בזה משא ומתן, כמו שמצאנו בירושלמי [תרומות דף מ"ז ע"א] ששדדו את רבי יוחנן ונכנס לבית המדרש והיה ר"ש בן לקיש שואל ליה אותו והוא לא מגיב, שואל ליה אותו והוא לא מגיב, א"ל מהו זה, א"ל כל האיברים

אלא למעוטי הפוער עצמו למרקולים, סלקא דעתך אמינא הואיל ועבודתו בזיון הוא אף כל בזיון, קא משמע לן וכו' מניין לזובה בהמה למרקולים שהוא חייב וכו'.

דף ס"א ע"ב

איתמר העובד עבודה זרה מאהבה ומיראה וכו'.

וכן ברמב"ם [הלכות עבודה זרה פ"ג ה"ב] עבודות הרבה קבעו עובדי כוכבים לכל צלם וצלם ולכל צורה וצורה, ועבודת זה אינה כעבודת זה, כגון פעור שעבודתו שפוער אדם עצמו לו ומרקולים שעבודתו שיזרוק לו אבנים או יסקל מלפניו אבנים, והרבה עבודות כגון אלו תקנו לשאר צלמים, לפיכך הפוער עצמו למרקולים או שזרק אבן לפעור פטור עד שיעבוד אותו דרך עבודתו, שנאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני, ומפני זה הענין צריכין בית דין לידע דרכי העבודות שאין סוקלין עובד כוכבים עד שידעו שזו היא דרך עבודתו.

רש"י פירש מיראת אדם או אהבת אדם, אבל הוא לא חשבה בלבו לאלוהות. אבל הרמב"ם כתב [הלכות עבודה זרה פ"ג ה"ו], העובד עבודת כוכבים מאהבה כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו לה שמא תריע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה ומריעה, אם קבלה עליו באלוה חייב סקילה, ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה פטור וכו'. והראב"ד כתב ואנו מפרשין מאהבת אדם ומיראת אדם ולא מאהבת עבודת כוכבים ולא מיראתה. ולא נתבאר האם יש נפקא מינה בין שני הפירושים, דכאורה יכולים להיות שניהם אמת.

[הלכה ג] ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן הוא מה שכתוב ולא תעבדם, במה דברים אמורים בשאר עבודות חוץ ממשתחוה וזובה ומקטיר ומנסך אבל העובד באחת מעבודות אלו לאחד מכל מיני עבודת כוכבים חייב ואף על פי שאין דרך עבודתו בכך, כיצד הרי שניסך לפעור או שזבח למרקולים חייב שנאמר זובה לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, זביחה בכלל עבודה היתה ולמה יצאת לומר לך מה זביחה מיוחדת שעובדין בה לשם וחייב הזובה לאל אחר סקילה עליה בין היתה דרך עבודתו בזביחה או אינה בזביחה, אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם אם עבד בה לאל אחר בין שהיתה דרך עבודתו בכך בין שאינה בכך חייב עליה, לכך נאמר לא תשתחוה לאל אחר לחייב על ההשתחויה אפילו אין דרך עבודתו בכך והוא הדין למקטיר ומנסך, וזורק ומנסך אחד הוא.

והר"ן כתב על פירוש הרמב"ם, והא לא מחוור לי דכיון שעובד צורה זו על שהיא מטיבה ומריעה אף על גב דלא קבלה עליה באלוה חייב מיתה, דלא גרע ממקטיר לשד דאמרינן בגמרא לקמן היינו עובד ע"א, וסתם מקטיר לשד

כולל ומכון ראש פינה:

דף ס"ג ע"א

אלמלא וא"ו שבהעלוך וכו'.

כתב הבן יהודע, כתב הרב פתח עינים ז"ל, מקשים, דהכתוב בנחמיה [ט, י"ה] אומר ויאמרו זה אלקיך אשר העלך ממצרים. וכתב הבן יהודע דנ"ל ד דלעולם רובם אמרו אלה אלקיך ישראל אשר העלך בוא"ו, אך איכא מיעוטא דפקרי טפי ואמרו זה אלקיך אשר העלך בלא וא"ו, והנה כאשר הגיד הקב"ה את הטאתם, נקיט דברי הרוב, כי הציבור נידון אחר רובו, אך נחמיה בא להזכיר חסדי השי"ת, דאע"ג דאיכא דפקרי טפי ואמרו אשר העלך, עם כל זה הטיבותה להם ולא כליתם. וכתב דבזה יובן ביאור הכתוב באיכה [ה' י"ז] על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו, דנקיט על זה הוא מה שאמרו המועטים בלא שתוף, ולהיותם מועטים אמר דוה לבנו, ועל אלה שאמרו המרובים אלה אלקיך, חשכו עינינו, כי היו מרובים:

וכתב דעוד נראה לתרץ דמ"ש בתורה אלה אלקיך אשר העלך בוא"ו, זה אמרו בפירוש כי היו יראים לפרש בפיהם פקרות גדולה בלא שתוף להדיא, אבל בלבבם ובסתר אמרו כמ"ש בנחמיה אשר העלך בלא וא"ו. ובזה ג"כ ניחא דרשה שרמזנו בפסוק על זה היה דוה לבנו, פירוש עמ"ש בנחמיה ויאמרו זה אלקיך בלא שיתוף היה דוה לבנו, כי אמירה זו של זה אמרו אותה בלב, אך על אלה הוא מ"ש בתורה שאמרו אלה אלקיך וכו', אע"פ שהיה בשתוף חשכו עינינו, מפני שדבר זה של אלה אלקיך, אמרו אותו בפירוש בפה להדיא:

כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מי העולם.

כתב הבן יהודע דלכאורה קשה ממה שאמרו רז"ל שלשה שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו, ואיך יאמרו שותפים בפירוש. וכתב דנראה לתרץ שכל דבר שהאדם עושהו כפי הטבע, מותר לשתף מעשה האדם עם מעשה הקב"ה, מפני כי הטבע שעשה בו האדם אותו מעשה, גם הוא ברא אותו הקב"ה שגזר שכך וכך יהיה נעשה על ידי הטבע, ולכן יש לשתף את אב ואם ביצירת האדם עם מעשה השי"ת, וכן כל כהאי גוונא שהאדם עושה דבר ע"פ חיוב הטבע, אין בזה חשש אם ישתף מעשהו עם מעשה השי"ת.

ועוד כתב דנ"ל דכל דבר שהאדם אמרו מדעתו ומעצמו אסור לו לשתף שם שמים ודבר אחד, כי השומע אומר זה מתכוין לרעה להיות נוגע בכבודו יתברך, ולכן על מה שאמרו אלה אלקיך ישראל קאמר, דהם שתפו שם שמים ודבר אחד ואין אנו דורשים דבריהם לכף זכות, ובפרט כי הם חוטאים עתה במעשה העגל, לכך אמרינן דחייבין הם משום משתף שם שמים ודבר אחד, אבל בדבר שהתורה מדברת מאיליה על אחרים, כמו מה

שאינו מקבלו באלוה ואפ"ה קרי ליה ע"א, אלא משמע דכל שעושה איזה עבודה לשום צורה כדי שיגיע ממנה איזה תועלת הרי נתן לה אלהות ושררה על זה הענין ולפיכך עובדה והיא ענין ע"א.

והר"ן עצמו כתב, פירש רש"י ז"ל מאהבת אדם ומיראתו. ופירש הר"ר דוד ז"ל דיראה זו יש בה סכנת נפשות שימיתוהו אם לא שיעבדנה, וכיון דמשום יראה הוא עובדה לרבא פטור. והקשו בתוספות [ד"ה רבא], דהא בע"א קי"ל יהרג ואל יעבור דמשמע שאין יראת אדם פוטרו מכלום וכ"ש כשעושה מאהבה שראוי להקשות דמשום אהבת אדם אין לו לזלזל אפילו במצוה קלה. לפיכך פירש הר"ר דוד ז"ל דמי שיעבוד איזה ע"א באחד ממיני עבודות שדרכה בכך, או מעבודות של פנים מיראת נפשו כדי שלא ימות ואמר אלי אתה שהוא חייב מיתה, ובלבד שלא יהא שוגג בדבר שיהא סבור שהאונס מתיר אלא כיון שהתרו בו שאין האונס מתיר וקבל התראתו אף על פי שהוא אנוס חייב מיתה, ובהא לא פליג רבא מידי, כי פליגי אביי ורבא היכא דלא אמר אלי אתה, אלא שעבד ע"א באחת מהעבודות שציוו לו באיום מיתה שיזבח או יקטר לע"א פלונית, אביי סבר חייב שהרי עבד ע"א באחת מהעבודות, ורבא אמר פטור דנהי דתנן במתניתין דבעבודה מן העבודות חייב אף על גב דלא אמר בפירוש אלי אתה היינו משום דכל שעובד איזו ע"א באיזו עבודה מן הסתם הוא קבלה באלוה אף ע"ג דלא אמר בפירוש, אבל זה שצוו עליו באיום מיתה שיעבוד כך לע"א ומיראת המות הוא עובדה פטור, דודאי לא קבלה עליה באלוה, ואין שם שום אומדנא שקבלה באלוה כיון שעבדה, דעבודה זו מחמת האונס היא. דכשעשה העבודה מעצמו שלא באונס יש לנו לתלות שהוא קבלה באלוה וחייב, אבל זה שעשה מאונס אין עשיית העבודה הוכחה שקבלה באלוה אא"כ אמר בפירוש אלי אתה, דבכה"ג אפילו באונס חייב.

אבל הרמב"ן ז"ל פירש שמה שאמרו כאן מיראה אינה יראה דסכנת נפשות, דאביי לא היה מחייב על זה, דאף על גב דבע"א אמרינן דיהרג ואל יעבור, היינו שהוא מצוה עליו שיהרג על שמו של הקדוש ברוך הוא, אבל ב"ד אינם הורגים אותו, וכן דעת הרמב"ם [פ"ה מהלכות יסודי התורה] לפיכך פירש מאהבה ומיראה שלא יזיקנו בממון, וכיון שאינו עובדה לכונת אלהות אלא לאהבת אדם ויראתו לאביי חייב ולרבא פטור, וקי"ל כותיה.

ומה שכתב דעובד עבודה זרה באונס פטור ממיתה אף שהיה צריך ליהרג ולא לעבור, הביא בשם הר"ר דוד שמחלק בין ג' עבירות ובין שאר מצוות בשעת הגזירה וכיו"ב, דבשאר מצוות הוא משום עשה דונקדשתי ולפיכך אין ממיתין עליה בפרהסיא או בשעת הגזירה, אבל באלו הג' עבירות שהם מחמת חומר עצמן אימא לך דאפילו באונס ימיתוהו ב"ד אם התרו בו. ואי"ה יבואר יותר לקמן בפרק בן סורר ומורה בסוגיא דקידוש ה'.

שאמרה התורה ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אין אומרים שהתורה חס ושלוש שתפה שם שמים ודבר אחר בדברים אלו, ולכן אין להקשות נמי מפסוק דהושע [סימן ג] ובקשו את ה' אלקיהם ואת דויד מלכם וכן פסוק ירא את ה' בני ומלך, דהתם שאני, דרוח הקודש היא האומרת דברים אלו ממנה, וכן הכא דהשי"ת השוה כבודו לכבוד בשר ודם בפסוק את ה' אלקיך דקאי את על תלמידי חכמים, אין להקשות בזה כלום, כיון דדברים אלו יוצאים מפי הגבורה, אבל אם אדם ידבר דברים מעצמו, צריך להזהר שלא לשתף שם שמים ודבר אחר:

אלא מה תלמוד לומר אשר העלוך שאיוו לאלהות הרבה.

כתב הבן יהודע, קשה איך נתיישרה בזה קושייתו שהקשה והלא כל משתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, דאומרו איוו לאלהות הרבה זה קשה יותר מן השינוף. וכתב דנ"ל על פי מה שכתבו המפרשים ז"ל דהשי"ת נקרא אלקי האלקים לגבי אומות העולם שאין יכולים לקבל שפע מאתו יתברך אלא רק על ידי אמצעי שהשרים מקבלים ונותנים להם, אבל ישראל אינם מקבלים על ידי אמצעי ולכך נקרא אצל ישראל אלקי ישראל שאין אמצעי ביניהם, ולזה אמר רשב"י דמה שאמרו אלה אלקיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים אין כונתם לומר דהכח של יציאת ישראל ממצרים היה בשיתוף חס ושלוש מן השי"ת ומן העגל, דעל זה אמרו כל המשתף שם שמים ודבר אחר הרי זה נעקר, דכונתו לשתף בעיקר השפע והכח, אלא הם היו מודים דכח היציאה שיצאו ממצרים נשפע ונמשך להם מאיתו יתברך בלבד ואין עמו שותף, אלא רק אמרו שזה השפע של כח היציאה בא להם מאתו יתברך על ידי אמצעים הם העגל וכיוצא בו, דלדידהו אינו ראוי שיהיה נקרא הקב"ה אלקי ישראל לתת להם שפע בלי אמצעי אלא נקרא אלקי האלקים, וזהו שאמר אוו לאלקות הרבה שיהיו אמצעיים בינם לבין השי"ת, לכך אמרו על העגלים אלה אלקיך ישראל שהעגלים הם אל עליהם והקב"ה הוא אלוך על העגלים כי לכך נקרא אלקי האלקים גם לגבי ישראל:

אזהרה לבן סורר ומורה מנין, תלמוד לא תאכלו על הדם.

פירש רש"י לא תאכלו אכילה שתהרגו עליה. והקשה הבן יהודע, דמנא ליה לפרש על בן סורר ומורה, תפרש על אכילת חלב שיש בה כרת שהוא מיתה בידי שמים. וכתב ליישב דאם על אכילת חלב למאי הוצרך הכתוב לומר על הדם בדבר זה, דהא באכילה זו מפורש בכתוב ונכרתה, לכך מפרש על בן סורר ומורה דהוא אוכל מאכל היתר ואין מפורש בכתוב דסקילתו היא מחמת אכילתו, לכך אמר לא תאכלו על הדם, לא תאכלו אכילה של היתר שתהיו נהרגים עליה, והיינו אכילה של בן סורר ומורה דהוא נסקל ונהרג בעבור אכילתו.

וכתב הבן יהודע לפרש פירוש אחר, דהכי קאמר, לא תאכלו אכילה שתסבב לכם הריגה אחרי זה, כלומר

שתהיו אחרי זה אתם הורגים נפשות, ואז ממילא תהיו אתם נהרגים, וכמו ענין בן סורר ומורה דאכילתו עתה מסבבת לו הריגה לאחרי זה, כי על ידי שיהיה מלומד לאכול אכילה מרובה ולשתות שתיה מרובה אז אחרי זה כשאין סיפק בידו למצוא מדתו ומנהגו באכילה ושתיה זו יהיה מוכרח להרוג נפשות כדי לשלול אותם, וממילא הוא גם כן יהיה נהרג, ונמצא אכילתו עתה מסבבת לו להרוג נפשות אחרי זה, ואז גם הוא יהרג:

דף ס"ג ע"ב

הנודר בשמו והמקיים בשמו הרי זה בלא תעשה וכו' ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם להבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית. לא ישמע על פיך שלא ידור בשמו, ולא יקיים בשמו, ולא יגרום לאחרים שיידרו בשמו ויקיימו בשמו וכו', דאמר אבוב דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם הנכרי, שמא יתחייב לו שבועה, ונשבע בעבודה זרה שלו, והתורה אמרה לא ישמע על פיך.

וכתב הרא"ש, דלכאורה משמע דוקא בכח"ג אסור להזכיר כשמוזכיר ע"ז לצורך [דאז נותן לה חשיבות], וכן לקמן כמגדון לשילה שצריך להזכיר לסימן, אבל להזכיר סתם את שמה אין איסור. אמנם כתב הרא"ש דנראה דבכל ענין אסור, דקרא סתמא כתיב, ומה שנקט בגמרא באומר שמור לי וכו' שהוא לצורך הוא רבותא להיפך, שאפילו לצורך אסור להזכירה.

ואמרו שאסור להשתתף עם גוי כנ"ל, אמנם אם עשה עמו שותפות ונתחייב לו שבועה דעת רשב"ם שלא יקבלוה הימנו, ור"ת אומר דאחר שנשתתף עמו מותר לקבל הימנו שבועה קודם שיפסיד, עיין ברא"ש הראיות שהביא ר"ת לשיטתו. וכתב ר"ת דמהא דאמר דאמר אבוב בר איהי [מגילה כ"ה ע"א] תיתי לי דלא עבדי שותפות עם העכו"ם, משמע דלא זהירי עלמא בההיא דאבוב דשמואל והוא היה נזהר, והטעם לזה כתב דהואיל ואם נשתתף מותר לקבל ממנהו שבועה כר"ת, לא היו נזהרין העולם כל כך בההיא דאבוב דשמואל ואבוב בר איהי היה נזהר. וכתב עוד טעם להתיר בזמן הזה, כי נשבעין בקדושים שלהן ואין תופסין בהן אלהות, ואף על פי שמזכירין שם שמים וכוונתם לדבר אחר, מ"מ אין מזכירין שם ע"ז, וגם דעתם לעושה שמים וארץ, ואף על פי שמשתתפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום אחרים לשתף, ומשום לפני עור ליכא דלא הוזהרו בני נח על כך:

ושולחן ערוך [אורח חיים סימן קנ"ז] כתב בתוך דבריו, ויזהר מלהשתתף עם הגוי, שמא יתחייב לו שבועה ועובר משום לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). הגה: ויש מקילין בעשיית שותפות עם הכותים בזמנ"ז, משום שאין הגוים

בזמן הזה נשבעים בע"א, ואף על גב דמזכירין הע"ז, מ"מ כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפים שם שמים וד"א, ולא מצינו שיש בזה משום ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד) דהרי אינם מוזהרין על השתוף (ר"ן ספ"ק דע"ז ור' ירוחם נ"ז ח"ה ותוס' ריש פ"ק דבכורות); ולשאת ולתת עמהם בלא שותפות, לכ"ע שרי בלא יום חגיגהם (הגהות מיימוני פ"ק מהלכות ע"ז).

הכי אמר רבי יוחנן כל עבודה זרה הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה.

וכתב הרמב"ם [הלכות עבודה זרה פ"ה הלכה י"א] לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית וכיוצא בה, וכל עבודת כוכבים הכתובה בכתבי הקדש מותר להזכיר שמה כגון פעור ובל ונבו וגד וכיוצא בהן, ואסור לגרום לאחרים שידרו ושיקיימו בשם עבודת כוכבים, ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה. והשיג הראב"ד על מה שכתב ואינו לוקה אלא הנודר והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה, דזה לא אמרו בגמרא אלא אליבא דר"י דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ולית הלכתא כותיה אלא כרבי יוחנן משום דר"י הגלילי דאמר כל ל"ת שבתורה וכו' חוץ מנשבע ומימר.

אף הזקיה מלך יהודה בקש אביו לעשות לו כן, אלא שסכתו אמו.

פירש רש"י באחו מצינו כתוב גם את בנו העביר באש, ולא מצינו לו בן אלא חזקיהו, ע"ש, וכתב הבן יהודיע דאע"ג דבדברי הימים [ב' כ"ה, ג'] כתיב ויעבר את בניו באש, ועוד שם [פסוק ז'] כתוב ויהרוג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך, כונת רש"י לומר לא מצינו לו בן אחר מותו כי אם חזקיהו כי אחד נהרג והשאר הבעיר אותם באש, ולכן מ"ש גם את בנו העביר באש קאי על חזקיהו שהוא בנו הנשאר יחיד לו. גם אמר בנו פירוש בנו הידוע שהוא יורש העצר שלא נשאר לו אחר.

אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא וכו' בתר דאביקו ביה.

והוא כלל גדול בכל אידיאולוגיות השקר, שמאחורי כולן עומדים הנגיעות האישיות והתאוות שבאה האידיאולוגיה לחפות עליהן, ולאחר זמן כבר משתכחת הסיבה לאידיאולוגיה והופכת להיות דבר העומד בפני עצמו, כמו שכתב הרמב"ם [הלכות עבודת כוכבים פ"א ה"א] בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארתם ולחלוק

להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה הוא שירמיהו אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא:

[ה"ב] ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ ומודיע להם צורה שבדה מלבו ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחווים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה וכהניהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך כך ואל תעשו כך וכך והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן והיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם ולדמותן אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון הנודך ומתושלח נח שם ועבר ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו. ע"כ. ובכל דור ודור יש עבודה זרה אחרת שתחילתה בטעות וסופה בשקר וכזו, ואחד הסימנים לזה הוא שאין האוחזים בדעות אלו מסוגלים לשמוע דעות אחרות... צא וראה את ה"נאורים" שבזמנינו שמטיפים לסבול כל תועבה, יבינו כל רוצח מארץ פלישתים ויכבדו את דתו וחוסר דעתו, כי ל"דעתם" יש חופש דת וחופש מצפון וכו' וכו', אבל כשיבוא מי מבני ישראל ויבקש לכבד את הדת הנתונה לנו מסיני שכל הדתות נולדו ממנה, או לשמור שבת, יהפכו להיות חיות טרף כפשוטו ויבקשו לאבדו מן העולם, ודי בזה למתבונן במאורעות זמנינו, כי אין חדש תחת השמש.

דף ס"ד ע"א

נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים. אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דעבודה זרה.

והביאור בקצרה, דזה לעומת זה עשה האלקים, ולכן יצר הרע הגדול והגבוה ביותר נמצא במקום הקדוש ביותר, ולעומת זאת לא כתוב על יצרא דעריות שיצא מבית קודש הקדשים, דיצר העריות מהותו יצר גופני, שהוא יצר נמוך, מה שאין כן יצרא דעבודה זרה שהוא יצר רוחני, שהרי אין בטבע האדם מחפש חירות ופריקת עול, לכה כל שהוא, דהרי האדם מחפש חירות ופריקת עול, ובודאי אין בטבעו של אדם למסור בניו לשריפה לעבודה זרה, ולכן אמרו חז"ל [עבודה זרה י"ח ע"א] דמאן דפריש ממינות מת, דאין בכח אנושי להטהר לגמרי מפגם זה שפוגם את המוח והמחשבה אם לא במיתה, מה שאין כן בשאר עבירות ואפילו עריות דאם האדם אינו דבוק בהם לחלוטין יכול הוא לחזור בתשובה ולהשאר בחיים. ולכן אף לאחר שבטל יצר עבודה זרה נשאר עדיין עבודה זרה של הפעור, כי כל עבודות זרות מהות היצר הוא במקום להשתעבד לבורא יתברך משתעבד הוא לכוחות זרים, שהוא יצר לא טבעי, ויצר זה בטלו, אבל הפעור אין דרך עבודתו בצורת עבודה אלא בצורה של פריקת עול, ויצר פריקת עול הוא יצר טבעי ועדיין הוא בכוחו ותוקפו.

הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. מסר למולך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר למולך, אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש.

ובגמרא [ע"ב] אמרו פרטים בזה, וכתב הרמב"ם [הלכות עבודה זרה פ"ו ה"ג] הנותן מזרעו למולך ברצונו ובזדון חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה, ואם עשה בעדים והתראה נסקל שנאמר אשר יתן מזרעו למולך מות יומת וגו', ואזהרה שלו מנין שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולהלן הוא אומר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, כיצד היו עושים מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש ואותן הכהנים נותנין הבן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, לא שהוא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודת כוכבים אחרת אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו ששמה מולך, לפיכך העושה עבודה זו לעבודת כוכבים אחרת חוץ ממולך פטור.

דף ס"ה ע"א

בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו, וידעוני זה המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה. והנשאל בהם באזהרה.

תנו רבנן חבר חבר אחד חבר גדול ואחד חבר קטן וכו'. [ע"ב] בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו. ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו, והוא מדבר מאליו וכו'. תנו רבנן בעל אוב, אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת.

וכתב הרמב"ם [הלכות עבודה זרה פ"ו ה"א], העושה אוב או ידעוני ברצונו בזדון חייב כרת ואם היו שם עדים והתראה נסקל, היה שוגג מביא חטאת קבועה, כיצד הוא מעשה האוב, זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה ואוחז שרביט של הדם בידו ומניפו והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד שישמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו שפל עד מאד ומשיבו, כל אלו מעשה אוב הן והעושה אחד מהן נסקל. וכתב הראב"ד. כיצד מעשה האוב זה שהוא עומד ומקטיר, א"א בבית הקברות עושה כן, ובעור של אדם מת, ומדבר משחיו של מת. ע"כ. דלרמב"ם שחיו קאי על בעל האוב, ולראב"ד על המת הנשאל.

[הלכה ב'] כיצד מעשה הידעוני, מניח עצם עוף ששמו ידוע בפיו ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה וידבר בפיו דברים שעתידים להיות, וכל אלו מיני עבודת כוכבים הן ואזהרה שלהן מנין שנאמר אל תפנו אל האובות וגו'.

מעונן, רבי שמעון אומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין. וחכמים אומרים זה האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר זה המחשב עתים ושעות, ואומר: היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח, לימודי ערבי שביעיות חיטין יפות, עיקורי קטניות מהיות רעות. תנו רבנן מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו. בנו קורא לו מאחוריו. עורב קורא לו, צבי הפסיקו בדרך, נחש מימינו ושועל משמאלו.

והנה בכתוב מנה עשרה דברים, ולדעת הרמב"ם אוב וידעוני אסורים משום עבודת כוכבים, ושאר הדברים אסורים משום חוקות הגוים, דכך כתב הרמב"ם [פרק י"א הלכה ד'], אין מנחשין כעכו"ם שנאמר לא תנחשו, כיצד הוא הנחש, כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מידי איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך אין חפצי נעשים, הואיל ועבר שועל מימיני איני יוצא מפתח ביתי היום שאם אצא יפגעני אדם רמאי, וכן אלו ששומעים צפצוף העוף ואומרים יהיה כך ולא יהיה כך, טוב לעשות דבר פלוני ורע לעשות דבר פלוני, וכן אלו שאומרים שחוט תרנגול זה שקרא ערבית, שחוט תרנגולת זו שקראה כמו תרנגול, וכן המשים סימנים לעצמו אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא

יארע לי לא אעשה, כאליעזר עבד אברהם, וכן כל כיוצא בדברים האלו הכל אסור וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו לוקה. השגת הראב"ד. וכן המשים לעצמו סימנים אם יארע לו כך וכך וכו'. א"א זה שבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר הוא, ואולי הטעהו הלשון שראה כל נחש שאינו כאליעזר ויונתן אינו נחש, והוא סבר שלענין איסור נאמר, ולא היא, אלא ה"ק, אינו ראוי לסמוך, ואיך חשב על צדיקים כמותם עבירה זו ואי הוו אינהו הוו מפקי פולסי דנורא לאפיה.

ומה שנחלקו ברמב"ם והראב"ד מבואר בגמרא חולין [צ"ה ע"ב], כל נחש ש אינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש, ונחלקו בפירושו, ואין מקומו כאן ויתבאר א"ה שם.

[הלכה ה'] מי שאמר דירה זו שבנתי סימן טוב היתה עלי, אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מבורכת היתה מעת שקניתי עשרתי, וכן השואל לתינוק אי זה פסוק אתה לומד אם אמר לו פסוק מן הברכות ישמה ויאמר זה סימן טוב כל אלו וכיוצא בהן, מותר, הואיל ולא כיון מעשיו ולא נמנע מלעשות אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה הרי זה מותר. השגת הראב"ד. כל אלו וכיוצא בהן מותר הואיל ולא כיון מעשיו ולא נמנע מלעשות אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה הרי זה מותר. א"א, אף זאת שאמרו בית תינוק ואשה אף על פי שאין נחש יש סימן לא אמרו לענין איסור והיתר אלא לענין סמיכה אם ראוי לסמוך על סימניהם, ואמרו שראוי לסמוך אחר שהחזקו שלש פעמים.

[הלכה ו'] איזהו קוסם זה העושה מעשה משאר המעשיות כדי שישום ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברים שעתידיים להיות ויאמר דבר פלוני עתיד להיות או אינו הווה או שיאמר שראוי לעשות כן והזהרו מכך, יש מן הקוסמין שמשמשים בחול או באבנים, ויש מי שגוהר לארץ וינוע וצועק, ויש מי שמסתכל במראה של ברזל או בעששית ומדמין ואומרים, ויש מי שנושא מקל בידו ונשען עליו ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר, הוא שהנביא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו.

[הלכה ז'] אסור לקסום ולשואל לקוסם אלא שהשואל לקוסם מכין אותו מכת מרדות אבל הקוסם עצמו אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן לוקה שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו וגו' קוסם קסמים.

[הלכה ח'] איזהו מעונן אלו נותני עתים שאומרים באצטגנינות יום פלוני טוב יום פלוני רע יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית שנה פלונית או חדש פלוני רע לדבר פלוני.

[הלכה ט'] אסור לעונן אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע אותן הכזבים שהכסילים מדמין שהן דברי

אמת ודברי חכמים, וכל העושה מפני האצטגנינות וכיון מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוברי שמים הרי זה לוקה שנאמר לא תעוננו, וכן האוחז את העינים ומדמה בפני הרואים שעושה מעשה תמהון והוא לא עשה הרי זה בכלל מעונן ולוקה.

[הלכה י'] איזהו חובר זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם ואין להן ענין ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילין, עד שהן אומרים שהאומר כך וכך על הנחש או על העקרב אינו מזיק והאומר כך וכך על האיש אינו ניוזק, ומהן אוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו הכל אסור, והחובר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו אפילו הראה באצבעו הרי זה לוקה שנאמר לא ימצא בך וגו' וחובר חבר, אבל אם אמר דברים בלבד ולא הניד לא אצבע ולא ראש ולא היה בידו כלום, וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה מכין אותו מכת מרדות מפני שנשתתף בסכלות החבר, וכל אותן הקולות והשמות המשונים המכוערים לא ירעו וגם היטב אין אותם.

[הלכה י"ג] איזהו דורש אל המתים זה המרעיב את עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שיבא מת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, ויש אחרים שהם לובשים מלבושים ידועים ואומרים דברים ומקטירין קטרת ידועה וישנים לבדן כדי שיבא מת פלוני ויספר עמו בחלום, כללו של דבר כל העושה כדי שיבא המת ויודיעו לוקה שנאמר לא ימצא בך מעביר וגו' ודורש אל המתים.

[הלכה י"ד] אסור לשאול בעל אוב או בעל ידעוני שנאמר לא ימצא בך מעביר וגו' ושואל אוב וידעוני, נמצאת למד שבעל אוב וידעוני עצמן בסקילה והנשאל בהן באזהרה ומכין אותו מכת מרדות, ואם כיון מעשיו ועשה כפי מאמרו לוקה.

[הלכה ט"ו] המכשף חייב סקילה והוא שעשה מעשה כשפים, אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות, מפני שלא זו שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולא שנאתן לאזהרת מיתת בית דין הוא ואין לוקין עליו שנאמר מכשפה לא תחיה.

דף ס"ה ע"ב

אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה.

כך היא גירסת רש"י, ותמהו עליו הראשונים דהרי כאן בעדים זוממים אין בכלל ראיה, שהרי לא ראו כלום, והחייב הוא על הגדתם, והוא בעקימת שפתים וקול.

וכיון שהן פטורין בכה"ג דלא עבדי שום מעשה, אפילו היכא דעבדי מעשה נמי פטורין, משום דכתיב תורה אחת לעושה בשגגה.

ומה שחייב רבי יוחנן על חסימה בקול, באמת אם אין שם עיקום הפה כלל פטור, ולא חייב רק דוקא היכא דאיכא עקימת פה דהוי איזה מעשה, וכאן לא שייך לומר דכיון שיש אופן שפטור יהיה פטור בכל אופן וכדאמרין גבי קרבן, ליתא דגבי חסימה שהיא למלקות לא כתיב תורה אחת כדכתיב גבי הטאת. זו היא שיטת הרי"ף ז"ל, והסכימו אתו רוב הראשונים.

קברו של אביו יוכיח שאינו מעלה עשן בשבת.

והוא תימה גדולה שיהיה נס גדול כזה שיעלה קברו של גוי זה עשן, וכזה שמענו רק על קבר אלישע אחר שהיה לו כן על ידי תפלתו של רבי מאיר. וכתב הבן יהוידע דאפשר דכונתו על מקומו אשר בגיהנם, ולזה קרי ליה קברו, ואינו מעלה עשן בשבת דאש גיהנם אינו דולק בשבת, ואע"ג דאין זה גלוי לו לאותו רשע דהוא אינו רואה מקומו של אביו בגיהנם, אלא הוא ידע דאחר שיאמר לו על אוב, דהוא מעלה את אביו באוב, ועל ידי כך ישאל את אביו למה לא עלית בשבת, וישיב לו אביו דאין אש גיהנם דולק בשבת, ונמצא דהוא מעיד ומגיד על מקומו שבגיהנם דאינו מעלה עשן בשבת, ובאמת הכי איתא בבראשית רבה [פרשה י"א פ"סקא ה']. טורנוסרופוס הרשע שאל את רבי עקיבא אמר מה יום מיומים אמר ליה ומה גבר מן גוברין, אמר מה אמרית לך ומה אמרת לי, א"ל אמרת לי מה יום מיומים, מאי שנא יומא דשבתא מכל יומא, ואמרית לך ומן גבר מגוברין, מאי שנא טורנוסרופוס מכל גוברין. א"ל שרצה המלך לכבדני, א"ל אף זו שרצה הקב"ה לכבדה. א"ל מנא את מודע לי, א"ל הרי נהר סמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת ובשבת הוא נח א"ל לנגדא את נגיד לי, אתמהא, א"ל והרי המעלה את המת בזכורו יוכיח שהוא עולה כל ימות השבת ובשבת אינו עולה, וההוא גברא ליהוי בדק באבוהו. חד זמן צריך ובדק באבוהו וסלק כל יומא דשבתא ובשבתא לא סלק. בחד שבתא אסקיה, א"ל אבא מן דמיתת איתעבדית יהודי, אתמהא, מפני מה עלית כל ימות השבת ושבת לא עלית. א"ל כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם ברצונו כאן הוא משמר אותו בעל כרחו. א"ל וכי עמל יש לכם שאתם עמלים כל ימות השבת ובשבת אתם נוחין, א"ל כל ימות השבת אנו נידונין ובשבת אנו נוחין. ע"כ. נמצא הגיד לו אביו על מקומו בגיהנם שהוא קבורת נפשו שאינה זזה משם אינו מעלה עשן בשבת, ולכן הקדים לומר לו בעל אוב יוכיח קברו של אביו יוכיח שאינו מעלה עשן בשבת.

כשהיה רבי עקיבה מגיע למקרא הזה היה בוכה.

כתב הבן יהוידע, הא דהיה רבי עקיבה מתעורר בדבר זה יותר משאר חכמים, מפני שרבי עקיבה היה ארבעים

ואשר צריך לומר בשיטת רש"י, דאמנם ודאי עדות היא דוקא על ידי הגדה, אבל עיקר העדות היא בראיה, שהרי אי אפשר להעיד על מעשה אף אם ברור למעלה מכל ספק שפלוני עשה כנ"ל, ואף ממיתים אותו על כך שכונסים אותו לכיפה, אבל לא ניתן למיתת בית דין, כי זו גזירת הכתוב דבעינן ראייה דוקא, ומכיון שכך כל עדות הרי היא הראיה עצמה, וכמו שאמרנו למעלה שמגדף איתא בלב ולכן אף שהוא אומר דברים מפיו אינו נחשב למעשה, ולכן באמת מהות עדות היא הראיה שאין בה מעשה, ואין לחלק בין עדות לעדות הואיל וזה מהותה של העדות.

והר"ן ביאר את הסוגיא על פי שיטת הרי"ף, שמה שתירץ רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול, כלומר דאנן לא אמרינן אלא דהקשת שפתיו הוי מעשה, דהיינו כשמכין ומגיעין השפתים זו לזו שזו מעשה הנראה לעין כל, אמנם זהו בכל דבור שיש בהם אותיות השפתים שהם בומ"פ, אבל בדבור אחר שלא ינועו השפתים, והוא הדבור שלא ישתמש באלו האותיות בומ"ף, אעפ"י שיש בהן קצת עקום באותיות הלשון והשינים והחך, הדבור ההוא אינו קרוי מעשה שאינו נראה כל כך לעיני הרואים, ועל זה אמר שכן ישנו בקול, כלומר קול דבור בלא הקשת שפתים, שאפשר לגדף באותיות שאין בהם אותיות בומ"פ ולא יהיה בהם מעשה, וכן אפשר בעדים זוממין וחביריו שיוכלו להשתמש בדבורן בכל שאר האותיות, ולפיכך אין מתחייבין שאין בהם מעשה, ולכן אף על פי שלפעמים יעידו ויקללו ויגדפו ויסיתו באותיות בומ"פ שיש בהם מעשה הקשת שפתים, אפילו הכי פטורין מקרבן, דתורה אחת לעושה בשגגה כתיב וכדכתיבנא לעיל.

ואחר כך הקשו וקול לא הוי מעשה והא איתמר חסמה בקול וכו', דהא שמעינן ליה לרבי יוחנן דלא חילק בין דבור שיש בו הקשת שפתים באותיות בומ"פ לדבור אחר של אותיות השינים הלשון והחך, דמן הסתם גבי חסימה לית ביה הקשת שפתים שאינו אלא קול אחד לזרזי הבהמה, ואפ"ה מחייב רבי יוחנן.

וגירסת הרי"ף אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן באיה, כלומר לא כמו שאמרנו הואיל וישנו בלב ולא כמו שאמרנו הואיל וישנן בקול שהוא דבור שיש בו עקום הפה, אלא נאמר שאני עדים זוממין וחביריו שכן ישנן באי, כלומר קול פשוט היוצא מן הגרון בלי הקשת שפתים ובלא עיקום הפה כלל, אלא אותיות הגרון בלבד והם אהח"ע, ואמירת זאת המלה והיא אי היא קבלת דברים כאילו יאמר אין, שעדים זוממים מתחייבים בקבלת דברים, וא"כ אפשר להעיד בקבלת דברים, שיעיד חברו עדותו והוא ישיב אי או ששני העדים יקבלו וישיבו במה שיאמר התובע, וכן הדין במקלל ומסית ואף מגדף עצמו כך הוא מתחייב בקבלת דברים שיענה אחר מגדף אחר.

שנה עם הארץ וסבל עניות באותם ארבעים שנה, ודבר זה לא סייעו שיפתחו לו שערי בינה באותם הארבעים שנה שתשרה עליו רוח חכמה ובינה בהם, והלכו לאבוד חס ושלום כל אותם השנים. והביאור בדבריו, דבאמת לפעמים נגזר על אדם עניות או חוסר מזונות, או נופל בשבי או בתפיסה ר"ל, ויכול האדם לנצל את מיעוט הגשמיות וההנאות שבאותה תקופה להתעלות רוחנית, דידוע דהגוף והנשמה, כשזה קם זה נופל, ואף שהוא לא קיבל על עצמו סיגופים וענויים מכל מקום הרי זו הזדמנות פז להגיע למעלות רמות, ומי שעובר תקופה כזאת ולא ניצלה כמה יש להצטער על מה שלקה בכפלים, עניות גשמית ורוחנית כאחד.

המרעיב עצמו וכו'.

כתב רבינו המהר"ל, דבר זה תשובה לשאלה גדולה, למה המכשפים והחרטומים פועלים הרבה, ואילו הצדיקים אינם יכולים לפעול כאשר קוראים אל השם יתברך. ותשובה זאת כי הוא יתברך קדוש ומשרתו קדושים, ואם האדם צדיק, השם יתברך קרוב אליו ועושה רצונו, ואם אינו צדיק אינו קרוב אליו. אבל המכשפים והחרטומים פועלים על ידי שדים, וכחות אלו אין צריך לזה קדושה כלל.

אי בעו צדיקים ברו עלמא.

בפשטות הכונה שצדיקים יכולים לברוא עולם אם ירצו. אבל רבינו המהר"ל פירש שאם ירצו קאי על היותם צדיקים, דהיינו שביכולתם להיות צדיקים כל כך עד מדריגה שיוכלו לברא עולם, וז"ל, כי הצדיק אשר הוא צדיק גמור הוא כל העולם, לכך אי בעו צדיקים, פירושו אם יהיו צדיקים ביותר, ואין לומר כי דבר זה נמנע אצלם, כי אין הדבר הזה כך, כי אפשר לאדם להתדבק בו יתברך לגמרי עד שהיה אפשר להם לברא עולם. כלל הדבר שאם האדם מתדבק לגמרי בו, אפשר שיהיה מתדמה אל השם יתברך בדבר זה שיברא עולם ג"כ. ודבר זה הוא בצדיקים ולא במלאכים, כי אין המלאכים קרובים אל השם יתברך כמו שהם צדיקים כאשר ידוע. ולכך אי בעו צדיקים שיהיו הצדיקים גמורים כי לא ננעל שערי הצדק מלפניהם, ואם היו נכנסים לפני ולפנים היו מתדמים לבוראם בזה, והיה אפשר להם לברוא העולם כי מעלת הצדיקים על העולם כאשר ידוע.

עסקי בספר יצירה ומיברו להו עגלא תלתא ואכלו ליה.

הקשה הבן יהודע, כיון דיכולים לברא בהמה ואכלי לה דנהנים ממנו באכילה, וכן רבא היה בורא גברא ושולחו ממקום למקום ורק כח הדיבור לא יכול לברא לו, אם כן הרי אמרו שאדם הראשון נצחתו הוה שהכריחתו לאכול, דאמרה לו אם תחשוב שתשאר חי והיא תמות לא יברא לך אשה אחרת דאין כל חדש תחת השמש, ולפי

זה היה לומר לה אני אברא אשה בספר יצירה ותוליד בנים. וכתב הבן יהודע דנ"ל כיון דאי אפשר לברא בה כח הדיבור אין ראוייה אף להתעבר. ויש להוסיף קצת ביאור בדבריו, דכח הדיבור באדם הרי הוא בא ממקום עליון מאוד, כמאמר הכתוב ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה ותרנגם אונקלוס ונפח באנפוהי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא, וכן בתרגום הירושלמי [יונתן] שם, ונפח בנחורוהי נשמתא דחיי והות נשמתא בגופא דאדם לרוח ממללא לאנהרות עיינין ולמצותות אודנין. דכח הדיבור הראיה והשמיעה באדם אינם כמו בבעלי חיים, אלא קשורים לשכל, ואדם הנברא בספר יצירה אינה אלא כבעל חי בצורת אדם, שהוא בעל נפש בהמית נמוכה בלבד השייכת לעולם העשיה, ששמות הקודש וצירופי האותיות המבוארים בספר יצירה הם שייכים לעולם העשיה הגשמי שלנו, ואילו כח הדיבור והשכל וכו' הגיעו מעולמות עליונים יותר, עד כח הדיבור שבא ממקום הגבוה ביותר, שעליו נאמר ויפח באפיו נשמת חיים, וכתבו בספרים שהוא כביכול דוגמת האומן שמנפח בכלי זכוכית וע"י הרוח שנכנס בתוכו מתפשט חומר הזכוכית ונעשה כלי, והנפיחה באה כביכול מתוך האומן עצמו, כך כביכול יש חלק לבורא עצמו באדם, וזה לא שייך לשמות וכו', ואין כאן מקום להאריך בדברים אלו שהזהר והתיקונים מלאים מהם, רק כתבנו קצת מזה שנוכל להבין את הסוגיא.

וראה במה שכתב רבינו הרמ"ק [פרדס רמונים שער כ"ד פרק י], ובזה יובן מ"ש במסכת סנהדרין רבא ברא גברא שדריה לקמיה דרבי זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה, א"ל מן חבריא את תוב לעפריך. ופירש רש"י שם שעשה זה רבא בהתעסקותו בספר יצירה. והדבר הזה קשה וכי יעלה על הדעת שיש בכח להוריד נשמה ונפש ורוח בגוף ההוא, והנה הדבר הזה מן התמיהין שיהיה כח ביד האדם להוריד נשמה מלמעלה על בריאה חדשה אפילו שתהיה בריאתו בכח אלפ"א ביתות וכו', ועוד במאמר ר"ז מן חבריא את תוב לעפריך נמצא ח"ו כשופך דמים לחזרת הנשמה ההיא בבושת פנים עשוקה ורצוצה לפני קונה בלי שום השלמה. אלא כי כאשר אותם החכמים מקבצים קבוץ העפר ההוא וע"י חכמתם בהעסקותם בספר יצירה יבראו בריה חדשה, הנה הבריה ההיא שהיא בצורת אדם יתקבצו חלקיה ויתעלו למעלה בהתקרבת אל מחצבם ומקורם ויאיר נגד היסודות ההם האור הראוי להם כדמיון קבוץ חלקי הבהמה, ולא שיהיה בה נשמה ולא נפש ולא רוח, אלא חיות בעלמא, עם היות שהוא מעולה מחיות הבהמה מפני תכונת צורתו וטבעו שהוא משובח מצורת הבהמה, ונתקרב יותר אל מקור האור מהבהמה. והנה בחזרת הגוף ההוא אל יסודותיו אין לו כי אם כמיתת הבהמה שיתפרדו החלקים ויחזרו אל העפר ממש כשהיה, כי עפר הוא ואל עפר ישוב, ולכן לא נתן עיניו בו להמיתו כי אין לו מיתה בעצם אפילו

כבהמה. אלא חזרתו אל העפר כרגע והיסודות מתפזרים ומתפרדים. והיינו דקאמר ליה טוב לעפרך, ולכן אין במיתתו והריגתו שום עונש כלל כמו שאין עונש בהריגת בהמה כמבואר. ע"כ הנוגע לענינו.

והנה בדברי הרמ"ק הנ"ל מבואר כי לצורת הגוף הנברא יש נפקא מינה, כי הואיל וצורתו כצורת אדם הרי הוא יותר מבהמה כנ"ל, וכאורה יהיה אסור לשחטו ולאכלו, ולא יותר רק גוף הנעשה כצורת בהמה טהורה, ולזה אמרו שנברא להם עגלא תלתא, דדוקא אותו יכלו לאכול ולא צורה אחרת, ואין זה בכלל בשר היורד מן השמים, דהוא דבר הנברא כאן בארץ, ויש עוד איכות גדולה בעניינים אלו, ותן לנבון ויוסף עוד.

והקשה עוד שם הבן יהודע איך היו רבי חנינא ורבי אושעיא נהנין ממעשה נסים דמברו להו עגלא תלתא ואכלי ליה, עיי"ש מה שתירץ וצ"ע בתירוץ. אמנם התירוץ לכאורה פשוט, דאין זה מעשה נסים כלל, דלמה הדבר דומה, לאדם שלא ראה מימיו מכונת כביסה וכו', וכשרואה שמכניסים בגדים מלוכלכים למכונה והם יוצאים נקיים הוא בטוח שאלו מעשה נסים, או הרואה אדם מדבר במכשיר טלפון וכו' ושומע את חבירו הנמצא בחלל או בצד השני של כדור הארץ ובטוח שהוא מעשה נסים, וחסרון ידיעתו בטיב המכשירים והחכמה שבהם גורם לו לחשוב כך, כך ענין צירופי השמות והאותיות הרי הם דבר טבעי שברא הבורא בעולמו, ובשנים קדמוניות ידעו אף הדיוטות להשתמש בהם, והרי זה כמפעיל מכונה, כי כך נברא העולם, וכך הם אף מעשה כשפים כפי שמבואר בגמרא לקמן, ואף שם המפורש, כיון שהוא שם, היודעו יכול להשתמש בו ולעשות מה שירצה, כמבואר בקונטרס תלית ישי"ו שהזכירו הקדמונים והוא נמצא בידינו, שאותו האיש עשה את כל פעולתיו על ידי שם המפורש שהצליח להשיגו, ולא הצליחו להכניעו רק על ידי שגרמו לו לשכחו ואז התגברו עליו ותלאוהו. אלא כיון שסוף סוף יש כאן שימוש בשמות הקודש, אין כל אדם ראוי לכך, ואלו שאינם ראויים לזה יענשו על כך, ודי בזה למבין.

וז"ל השו"ע [יורה דעה סימן קע"ט, סט"ו], אוחז את העינים, אסור וע"י ספר יצירה מותר. (אפילו לעשות מעשה) (טור), וכתב הש"ך [ס"ק י"ח], וע"י ספר יצירה מותר לעשות לכתחלה, דשמות הקדש הם והשם יתברך נתן בהם כח שיוכלו לפעול על ידיהם החסידים והנביאים, והפועל בהם מראה גדולתו וגבורתו של השם יתברך שמו, אך שיתעסקו בהם בקדושה ובטהרה ולצורך קדושת השם או לצורך מצוה רבה, אשר לא נמצא זה בדורות הללו בעו"ה, ואפילו בזמניהם מצינו שנענש ישעיה ע"ז, וכ"ש בזמן הזה שא"א לנהוג בטהרה ובקדושה ורחמנא ליבא בעי. עכ"ל הלבוש בעט"ז. ודבריו נכונים, וכן נמצא בכמה מחברים דורשי רשומות שאין להשתמש בשמות

הקדש כי אם לצורך מצוה רבה, ודאשתמש בתגא חלף. וכן כתב הרב לקמן [סימן רמ"ו סוף סכ"א] ודאשתמש בתגא חלף, י"א זה המשתמש בשמות הקודש. גם בספרי המקובלים מבואר שעון גדול הוא המשתמש בשמו, ע"כ המונע יבורך.

וכבר הבאנו לעיל מרבינו הרמ"ק הביאור במעשה דרבי זירא דאמר ליה מן חבריא את הדר לעפריך, והבן יהודע כתב על זה דצריך להבין מה נעשה בו לזה הנברא, ואם נתבטל איך נתבטל בדברים אלו. וכתב דנ"ל דאיתא בספר שבט מישראל על התהלים סימן כ"ה על מה שנאמר בישיעה [מ"א כ"ג], הגידו האותיות לאחור ונדעה כי אלקים אתם, אף תיטיבו ותרעו, ופירש הענין על פי מה שכתב בילקוט ראובני פרשת בראשית, כי בן סירא עשה גולם על ידי צירופי אותיות א"ב, ובא ירמיה הנביא ע"ה והוכיחו, והשיב לו בן סירא כבר נברא ומה אעשה, אמר לו ירמיה הנביא ע"ה תן דעתך לכוין כל הצירופים שעשית לאחור בדרך תשר"ק ואז יחזור לעפרו, וכן עשה, נמצא אם יהיו בוראים בריה על ידי צירופי אותיות, אם יחזור ויצרף אותם בצירופים לאחור דרך תשר"ק ישוב הנברא לעפרו, אמנם השי"ת שהוא הבורא האמיתי אם יבא אדם על בריה שברא הקב"ה צירופי האותיות לאחור, לא יוכל לפעול כלום אלא תשאר הבריאה כמו שהיא, וזהו שאמר הגידו האותיות לאחור, כי רשעי ישראל באותו זמן היו בעלי שם המפורש והיו יודעים לצרף אותיות של ספר יצירה לעשות בהם איזה בריה, והיו מתפארים בדבר זה, שיש להם יכולת בכך, ואמר להם הנביא הגידו האותיות של צירופים אשר בראתם בהם על אלו הדברים שנבראו בהם לאחור, ואז נדע כי אלקים אתם, כלומר אם הגדתם האותיות לאחור, ונשארו הבריות כמו שהם ולא בטלו, אז נדע כי אלקים אתם, ואם בטלו מעשיכם, או ניכר שאין ממש בכם, עד כאן דבריו, ע"ש. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתיב [ישעיה כ"ח י"ג], וכשלו אחור ונשברו ונוקשו ונלכדו, פירוש אלו הבוראים בריות בספר יצירה כדי להתפאר להראות לעולם שהם אלקים, היו הנביאים מכשילים אותם בהזכירם על בריות שלהם אותיות הצירוף שבראו אותם בהם לאחור, ובזה נשברו אותם הבריות, ואז נתגלה קלונם, ונודע דאין אלקים המה, ונמצא בזה נוקשו ונלכדו בזיופם.

ולכן נראה כי רבי זירא היה יודע לברא אדם על ידי צירוף ידוע, שמועיל לברא אדם שלם חוץ מכח הדיבור שאינו יכול לברא בו, ואחר שידע דהוא גברא נברא מספר יצירה, מאחר שלא היה יכול לדבר, אז הזכיר עליו צירוף שנברא בו לאחור, כי הוא יודע באיזה צירוף בוראין אדם, וכיון שהזכיר עליו את הצירוף למפרע, שב לעפרו ונתבטל לגמרי, והגמרא הסתיר הענין, ורק אמר דאמר ליה טוב לעפרך, אך ודאי הוא הזכיר הצירוף למפרע, ויתכן דנרמז זה בתיבת לעפריך בהפוך אתוון

לערפיך לשון עורף, רוצה לומר שוב לאחור על ידי הצירוף שמכוין בו לאחור. ע"כ.

וחכמים אומרים זה האוחז את העינים ורע"א זה המחשב עינים ושעות.

כתב הר"ן דאיכא למימר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, וכן פסק הרמב"ם ז"ל, ונדרוש מעונן מלשון עינים ומלשון עונה. והרמב"ן ז"ל הסכים בתשובת שאלה שאף במה שנאסר משום נחש אין אסור אלא שלא לשאול בהם, אבל אין לנו לעשות כנגדן. וכן נראה נכון.

והוא תימה, מה מתרץ שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה, והלא רבי חנינא הביא מקרא מפורש, ואין עוד מלבדו נאמר לכל ישראל, ומה ענין זכות לכאן.

אלא צריך לדעת ענין יסודי, שענייני זכויות, שכר ועונש אינם כמו שחושבים אנשים שהוא כמו איזו חנות, שלאחר מאה ועשרים שנה אדם מגיע לעולם האמת ושם בודקים את החשבון ונותנים לו שכר זה או אחר, וכן הוא לענין עונשי העולם הבא. אלא היסוד הוא ששכר העולם הבא ובכלל שכר המצוות, הינו הקרבה אל ה', וכמו שכתב המסילת ישרים [פ"א], יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא וכו', והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר צונו עליהן האל יתברך שמו, ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה, על כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על ידי אמצעים אלה וכו', וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך וכו', כי רק זה הוא הטוב וכו' אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצוות. ע"כ הנצרך לענייננו. והמשכיל יבין כי גם מה שנקרא עונש ויסורים הוא בנדר הזה, הריחוק ממנו יתברך, ולזה נצרכים עונשי הגיהנם שהם ככיבוס הנפש מן הדברים המפרידים בינה לבין בוראה.

הזה שנחלשה הסטרא אחרא גם כחן של כשפים נחלש שאין מצויים בכל מקום ואינם מצויין אצל כל אדם, וכאשר תמצא בענין השדים שנתמעטו בעולם ואינם מצויים בכל מקום, וגם כן הוא מטעם זה:

אין עוד מלבדו, אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים. ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא. אמר לה אי מסתייעת זילי עבידי, אין עוד מלבדו כתיב. איני, והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן מכשפים שמכחישין פמליא של מעלה שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה.

והוא תימה, מה מתרץ שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה, והלא רבי חנינא הביא מקרא מפורש, ואין עוד מלבדו נאמר לכל ישראל, ומה ענין זכות לכאן.

אלא צריך לדעת ענין יסודי, שענייני זכויות, שכר ועונש אינם כמו שחושבים אנשים שהוא כמו איזו חנות, שלאחר מאה ועשרים שנה אדם מגיע לעולם האמת ושם בודקים את החשבון ונותנים לו שכר זה או אחר, וכן הוא לענין עונשי העולם הבא. אלא היסוד הוא ששכר העולם הבא ובכלל שכר המצוות, הינו הקרבה אל ה', וכמו שכתב המסילת ישרים [פ"א], יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא וכו', והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר צונו עליהן האל יתברך שמו, ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה, על כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על ידי אמצעים אלה וכו', וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך וכו', כי רק זה הוא הטוב וכו' אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצוות. ע"כ הנצרך לענייננו. והמשכיל יבין כי גם מה שנקרא עונש ויסורים הוא בנדר הזה, הריחוק ממנו יתברך, ולזה נצרכים עונשי הגיהנם שהם ככיבוס הנפש מן הדברים המפרידים בינה לבין בוראה.

וממילא נבין כי מי שזכותו גדולה הרי הוא דבק יותר בהש"ת, ומי שזכותו קטנה להיפך, ודבר זה הוא כבר בעולם הזה, כי פשוט שבעולם הבא לא נהיה האדם דבר חדש, אלא המקום שהוא מסיים בו את חייו בעולם הזה

דף ס"ז ע"ב

שמכחישים פמליא של מעלה.

כתב הבן יהודע, נ"ל הכונה דקאי על השרים הממונים למעלה על כל דבר ודבר מדברים הטבעיים, שאין לך דבר טבעי שאין עליו ממונה מלמעלה כדי להוציאו מן הכח לפועל, דאפילו על עשבים אמרו רז"ל על כל עשב יש מלאך ממונה עליו ומכה בו ואומר לו גדל, ולכן כשפים שהם משנים הטבע והניהוג המסור ביד הממונים, נמצא הם מכחישים פמליא של מעלה המה אותם הממונים על פעולות הטבעיים, וגם זה נעשה על פי גזירתו יתברך שגזר להיות כח לכשפים בכך אחר חטא אדם הראשון שהגביר בחטאו כח הסטרא אחרא בתערובת טוב ברע, וגרם שיהיה לה שליטה בעולם, ולכן הכשפים שהם רוחות הסטרא אחרא יש להם שליטה בכך, ולכן בזמן

הוא מקומו בעולם הבא, רק במעבר בין העולמות אדם משאיר בעולם הזה את לבוש החומר המסתיר ממנו את הבורא יתברך, וממילא מובן שיתכן שיהיה האדם דבק בבוראו בעולם הזה בתכלית, עד שאין אצלו טבע כלל ושום דבר אינו יכול להזיקו, וצא ולמד מהתנא הקדוש רבי חנינא בן דוסא, כדאיתא בגמרא [ברכות ל"ג ע"א] תנו רבנן מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא, אמר להם הראו לי את חורו, הראוהו את חורו נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש אמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא. ע"כ. וצריך להבין מה הוסיפו במה שאמרו באותה שעה אמרו וכו', אלא כשנתבונן נראה שרבי חנינא בן דוסא הסביר מדוע הוא לא נפגע מן הערוד, כי אין בו חטא, אבל לא הסביר מדוע מת הערוד, וזה שאמרו אוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא, שאצלו מתהפך הטבע והערוד מת מנשיכתו.

ממילא נבין כי בעלי מדריגה כזו אין דבר רע יכול להזיקם, אף דברים שבטבע מזיקים, ובזאת תבחנו באיזו מדריגה אדם נמצא, כלשון נפש החיים [שער ג' פרק י"ב], ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שם רושם כלל. כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה. כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שם דבר כלל. ע"כ.

ויש שרצו לומר שצריך לקרא מה שכתוב כאן נפיש זכותיה, נפיש זפותיה, מלשון זיכוד, דפשוט שכל שהאדם מזוכך יותר מגיע הוא יותר למדריגה זו שרואה שבאמת אין עוד מלבדו ואין שום מציאות זולתו, וממילא לפי המדריגה שבה הוא נמצא כך מתנהגים עמו, וד"ל.

א"ר איבו בר נגרי אמר רבי חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכו'.

כתב הרא"ש, יראה כיון דרבי חייא בר אבא ואב"י פירשו לנו מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים שדעתן מסכמת שמעשה שדים אינו בכלל כשפים ומותרים, דאי מעשה שדים אסור כמעשה כשפים מאי נפקא מינה במה שפירש מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים.

הלכות כישוף כהלכות שבת כו'.

כתב רבינו המהר"ל שאינו דבר אקראי וסימן בעלמא, אלא הדברים קשורים זה לזה, כי ראוי שיהיו הלכות כשפים כהלכות שבת, כי השבת הוא תכלית אשר ברא השם יתברך את עולמו, ונח מכל מלאכתו אף מלאכה שהיא באה מן השם יתברך. ואיסור כשפים ג"כ שהשם יתברך ברא עולמו שיהיה נוהג בסדר שלו, ולענין זה יש לעולם הנחה שאינו יוצא ממה שסידר אותו השם יתברך, וכמו שבשבת יש דבר שהוא חייב עליו והוא דבר שהוא מלאכה גמורה חייב עליו סקילה, וכך יש בכשפים כאשר משנה העולם בדבר שהוא שינוי גמור חייב עליו סקילה. ולכך הם שוים ג"כ במיתתם המחלל שבת בסקילה והמכשף בסקילה, כי שוים חומר שלהם, כי המחלל שבת לא יתן לעולם השלמה, והמכשף ג"כ אינו נותן סדר והנחה לעולם כי מוציא אותו מסדרו וממנהגו. וכמו בשבת יש דבר שהוא פטור אבל אסור והוא דבר שאינו מלאכה, כך בכשפים דבר שאינו מעשה רק נראה מעשה האוחז עינים שאין מעשה פטור אבל אסור, וכמו שבשבת יש דבר שהוא מותר לכתחלה דבר שאינו מן השביתה כלל, כך יש דבר שאינו יוצא מסדר העולם כלל כאשר הוא פועל בשמו יתברך, כי שמו יתברך פועל הכל ואין כאן דבר שינוי כלל. כי כמו שיכול האדם להתפלל אל השם יתברך ומזכיר שמו יתברך והוא נותן לו ומחדש לו ניסים ונפלאות ומדבר זה לא נח והושלם העולם שלא יהיה דבר זה בעולם, וכך בשמו יתברך יכול האדם לפעול. וכמו שפעל משה בשמו יתברך על הים ואין זה דבר יוצא מסדר העולם, כי אף אם נח השם יתברך ממלאכת העולם, אינו נח ממלאכת צדיקים וממלאכת רשעים פועל עם אלו ופועל עם אלו, ולפיכך מותר לפעול עם שמותיו יתברך. ולא אסר רק הפעולה שאינה באה מן השם יתברך והם הכשפים שמכחישים פמליא של מעלה והם אסורים, כי הנבראים כולם נבראו שלא ישנו תפקידם אשר ברא השם יתברך אותם.

אי לאו דזעירי את לא הוי מהדרנא לך.

הקשה הבן יהודע, אם כן דהוא אדם חשוב אצלם איך רימו אותו מעיקרא. ונ"ל הדברים אלו אנשי הממשלה אמרי לזעירי ולא המוכרים, כי היה אדם חשוב אצל אנשי הממשלה והלך לקבול אצל הממשלה על המוכרים, והם הוציאו מעותיו מיד המוכרים ונתנו לו, ואמרו לו אי לאו זעירי את לא היינו חוששין לתביעה שלך ולא היינו מטפלים להחזיר לך מעותיך, כי פשעת בעצמך שלא בדקת במים. ובחידושי הרמ"ה ז"ל כתב, דזעירי רכב על החמור והוליכו להשקותו מים בעודו רוכב על החמור, וכשנפשו וחזר להיות עץ היה צריך ליפול במים ונעשה לו גם וניצול, ע"ש, ולפי זה יש לומר המוכרים אמרו לו כן, אחר שראו שנעשה לו גם גדול שלא נפל במים, נתכבד בעיניהם, ולכך החזירו לו מעותיו: